

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Joka paikan paita

Lundberg, Cecilia

Published in:
Skärgård

Published: 09/11/2022

Document Version
Accepted author manuscript

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Lundberg, C. (2022). Joka paikan paita. *Skärgård*, (Saaristo), 53-55. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202301316601>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Joka paikan paita

Teksti: Cecilia Lundberg. Kuva: Anna-Maria Haapala

Selkämeren pohjoisosissa on hyvä muistaa suojautua purevalta tuulelta, jäätävältä sateelta ja ärhäköiltä hyttysparvilta. Siellä aito Hailuodon *tikkuröijy* on paras ystäväsi.

Hailuodon saari on Suomen kolmanneksi suurin merialueiden saari. Se sijaitsee Perämerellä Oulun edustalla. Vain Ahvenanmaa ja Kemiönsaari ovat suurempia. Hailuodossa on nykyään kirjoilla lähes 1 000 asukasta. Hailuoto on Perämeren ainoa pysyvästi asutettu saari, jonne ei ole kiinteää tieyhteyttä. Lautta Oulunsalosta saarelle liikennöi useampia kertoja päivittäin seitsemän kilometrin pituista reittiä.

Saaren asukkaat aloittivat lampaankasvatuksen 1700-luvun lopussa, minkä myötä saarelle syntyi vahva villankäsittelyn ja käsityön perinne. Hailuodon ensimmäinen tunnettu neuloja oli Sofia Björnholm, ja perinneneuleen alkuperä voidaan jäljittää aina 1800-luvun alkuun asti.

AITOA HAILUODON perinneneuletta kutsutaan *tikkuröijy* (tai *tikkuriksi* tai *luotolaiseksi*). Se on harmaa ja neulotaan pesemättömästä villasta. Näin villarasvan eristävä vaikutus säilyy ja neule suojaa käyttäjäänsä tuulelta ja sateelta. Lisäksi neulojan kädet saavat hoitavan manikyyrin. Neule kudotaan yhtenä kappaleena, ja perinteisesti se tehdään kymmenellä sukkaPUIKOLLA (Hailuodon-PUIKOILLA) mutta nykyään on kätevämpää käyttää pyöröPUIKKOA. Alun perin luotolainen oli kaulukseton, jolloin paitaan kuului yhdistää pitkä kaulahuivi. Nykyään paidassa on yleensä korkea kaulus ja napitus vasemmalla olalla. Paita on suurimmaksi osaksi leveää joustinneuletta, mutta etumuksen yläosaan neulotaan neliön muotoinen alue kuvioneuletta. Neliötä kutsutaan *kaupungiksi* tai *västäräkiksi*.

Hailuotolainen tekstiilityön opettaja ja entinen Hailuodon kotiseutuyhdistyksen puheenjohtaja **Auli Sipola** kertoo nimitysten (*kaupunki* ja *västäräkki*) alkuperän teorioista:

– *Kaupunki* viittaa luultavasti Ouluun: joko kaupungin ruutukaavaan tai sen turhamaisuuteen. On myös mahdollista, että *kaupunki* on vääristymä sanoista *kautunki* tai *kauto*, jotka tarkoittavat kengän päällysosaa. *Västäräkki* voi kuvastaa linnun vaaleaa rintaa, joka erottuu selvästi muutoin tummasta höyhenpuvusta. Molemmissa tapauksissa kyseessä on yksityiskohta, joka poikkeaa muusta mallin neuleesta.

Kantajan alkukirjaimet voidaan sisällyttää kuvioon. Hailuotolaiset morsiamet tekivät usein näin neuloessaan paidan tulevalle puolisolleen. Villapaita toimi omistajansa tuntomerkinä,

ja usein kävikin niin, että hukkunut ihminen voitiin juuri sen avulla tunnistaa.

Hailuodon perinneneule on monikäyttöinen vaatekappale, joka sopii kaikkiin tilanteisiin. Se sopii työ- ja arkivaatteeksi yhtä hyvin kuin juhlavampiinkin tilaisuuksiin. Ennen neuleen oli tavallista siirtyä perintönä isältä pojalle, mutta on niitäkin, jotka haudataan omaan tikkuröijyynsä puettuina.

TUOTTEIDEN NEULOMINEN ja myyminen oli ennen yksi naisten hyvin harvoista mahdollisuuksista ansaita omaa rahaa. Myynti tapahtui kalastus- ja markkinamatkoilla, Oulusta Ruotsin puolelle saakka. Ruotsissa tuotteista maksettiin enemmän, ja voittojen avulla saarelle voitiin tuoda arvokasta suolaa. Neuleet toimivat myös veronmaksun välineinä.

Villalla ja neulomisella on Hailuodossa tärkeä sosiaalinen tehtävä. Ennen vanhaan villaa karstattiin ja kehrättiin yhdessä kahvitellen ja kuulumisia vaihtaen. Vapaasti liikkuvan lammaspopulaation ollessa suurimmillaan Hailuodossa oli noin 4 000 lammasta. 1950-luvulla astui voimaan laki, joka vaati aitauksien käyttöä, minkä jälkeen lampaiden määrä laski rajusti. Auli kertoo, että Hailuodosta löytyy vielä yksi lammastila, mutta nykyään villa lähetetään mantereelle teollisesti käsiteltäväksi.

Neulominen oli alun perin itsestään selvä taito saaren naisille – sanotaan, että jotkut neuloivat jopa kävellessään – mutta taito alkoi ajan myötä hiipua. Kaikeksi onneksi Hailuodon perinneneule elää tällä hetkellä uutta renessanssiaan. Hailuodon kotiseutuyhdistys on järjestänyt Tikkuröijypiirin neulomisesta innostuneille, jotka siten pääsevät säännöllisesti kokoontumaan ja neulomaan yhdessä. Kokoontumiset ovat olleet suosittuja; piirissä käy keskimäärin 20–30 neulojaa. Kaikki ovat tervetulleita: nuoret ja vanhat, aloittelijat ja kokeneet neulojat, naiset ja miehet. On erityisen mukava nähdä, miten tämä perinteisesti naisten askare nykyään kiinnostaa myös yli sukupuolirajojen.

KÄSIN NEULOTUT hailuotolaiset neuleet ovat suosittuja ja tilauslistat pitkiä. Silti ahkerimmat neulojat voivat valmistaa jopa komeat 15 paitaa vuodessa. Nykyisin sana kulkeekin Oulua pidemmälle. Yhdysvaltain aiemman presidentin puolison Michelle Obaman ihonhoitospesialistilla on valkoinen hailuotolainen tikkuröijy, jota hän on esitellyt useita kertoja Instagramissa. Hailuodon pappikin pysäytettiin kerran Heathrow'n lentokentän turvatarkastuksessa, koska vartija halusi ihaila hänen neulettaan ja kysyä häneltä sen mallista.

Hailuotolainen tikkuröijy on nimetty Elävän perinnön kansalliseen luetteloon. Luettelosta löytyvät myös joulurauhan julistaminen Turussa, jokamiehenoikeudet, saunominen ja suomalainen tango. Listalla on myös muita käsitöitä, kuten Korsnäsin villapaita ja räsymattojen kutominen. Suomen kansallinen luettelo lajitellaan Unescon kansanvälisten kulttuuriperintösopimusten alle.

Haluatko neuloa oman tikkuröijyn?

Löydät hailuotolaisen tikkuröijyn mallin ilmaiseksi suomalaisen Novitan verkkosivuilta: novitaknits.com. Käytä hakusanaa "Hailuodon paita".

Lähteet:

Elävä perintö. 2017. Hailuotolaisen tikkuröijyn neulominen. wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi (2020-08-14)

Kängäs, P. 2020. Tikkuröijy. Tämä on tarina harmaasta villapuserosta. yle.fi/uutiset/3-11301835 (2020-08-14)

ARTIKKELIN KIRJOITTAJA

CECILIA LUNDBERG on meribiologian tohtori ja työskentelee Åbo Akademin Elinikäisen oppimisen keskuksessa, mm. Tidskriften Skärgård -aikakauslehden toimittajana. Hän pitää neulomisesta, joten oman tikkuröijyprojektin aloittaminen on hänelläkin suunnitteilla.

cecilia.lundberg@abo.fi
046 920 2007

Kuvatekstit:

Kuva 1: Tikkuröijy, Hailuodon mieskuoron vakioasu.

Kuva 2: Aidon hailuotolaisen tikkuröijyn etumuksen ja kauluksen yksityiskohtia.

Hailuodossa asuva Martti Haapala pukeutuneena vaimonsa neulomaan tikkuröijyyn.